וַיַּ֤רְא הָעָם֙ כִּ֣י בוֹשֵׁ֣שׁ מֹשֶׁ֔ה לָרֶ֖דֶת מִן הָהָ֑ר, וַיִּקָּהֵ֤ל הָעָם֙ עַל אַהֲרֹ֔ן וַיֹּ֥אמְרוּ֙ אֵלָ֔יו: קוּם֙ עֲשֵׂה־לָ֣נוּ אֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֥ר יֵלְכ֖וּ לְפָנֵ֑ינוּ, כִּ֣י זֶ֤ה מֹשֶׁה֙ הָאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֣ר הֶֽעֱלָ֔נוּ מֵאֶ֖רֶץ מִצְרַ֑יִם, לֹ֥א יָדַ֖עְנוּ מֶ֥ה הָיָ֖ה לֽוֹ: (שמות לב,א).

הביא רש"י בשם המדרש: כי זה משה האיש - כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים:
אשר העלנו מארץ מצרים - והיה מורה לנו הדרך אשר נעלה בה. עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

בעצם זה היה כח הדמיון, מהרהורי לבם הם ראו ארון מתים.

[א] החסרון שלהם היה מפני "פולחן האישיות", והיא אסורה על פי התורה. אם אין משה הגואל, ימציא הקב"ה אדם אחר. עובדא היא כי כאשר ירד למצרים בשליחות ה' לדרוש מפרעה לשחרר את ישראל, כאשר התעכב במילת בנו, בא נחש לבלוע את משה, ולהמיתו. ומה עם הבטחת ה' למשה שירד למצרים?

מבאר הרב הירש [על פסוקנו] "הם ראו את משה לא ככלי של רצון ה', שנבחר ע"י ה' ונשלח ע"י ה'. אלא ראוהו כבן אדם אשר התעלה בכוחות עצמו מעל הטבע האנושי הרגיל, ונעשה כעין אלהות. הם סברו שבכח השפעתו של משה היה בידו לכוף את הרצון האלוקי, ושבעצם קיומו היתה הבטחה של שמירת ה'. בעיניהם, לא ה' הוא שהוציאם ממצרים ע"י שליחותו של משה, אלא משה הוא שגרם לה' לעשות מעשה הגאולה הזה".

ממשיך הרב הירש (שמות לב,טז) שעשרת הדברות היו חקוקים בשני עברי הלוחות [וי"א מארבע הצדדים] כי משה לא קרא להם, כשליט עליהם בלי שיש להם גישה לתורה, אלא כל אחד מהם קרא הכתב בכוחות עצמו. כך ילמדו כי משה אינו מופרד מדרגת "אדם". ובזה תיקון לטעותם שחשבו עליו.

דומה לזה כתב ר' מאיר שמחה, בספרו "משך חכמה":
"ועל זה צווח משה ככרוכיא: האם תדמו כי אני 'ענין', ואיזו קדושה בלתי מצות ה', עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל? חלילה! גם אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בי, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שנוי חלילה. והראיה כי ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדיבור מתיחס למשה, (מכילתא בא, ה). ואל תדַמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים בעצמם, חלילה, השי"ת שורה בתוך בניו".

באמת, מי הם המתחילים לחטוא בחטא העגל? הערב-רב. כדברי חז"ל (שמות רבה מב,ו):
"'לֵךְ רֵד, כי שִׁחֵת עַמְּךָ'. 'העם' אין כתיב כאן, אלא 'עמך'. אמר משה: רבון העולם מנין [ש]הם עמי? אמר לו הקב"ה: עמך הם, שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז) 'והוצאתי את צבאותי את עמי'. אמרתי לך שלא לערב בהם ערב-רב. אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי 'לעולם מקבלים השבים', ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות. אמרתי לך לאו, ועשיתי רצונך. והם הם שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים, והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטוא. ראה מה כתיב, 'אלה אלוהינו' אין כתיב כאן, אלא 'אלה אלוהיך' שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל 'אלה אלוהיך'. לכך הקב"ה אמר למשה 'לֵךְ רֵד, כי שחת עמך'" [עכ"ל]:

הרמב"ם, בהל' איסורי ביאה, סוף פי"ג, אומר כי רוב נסיונות במדבר סיני, ביציאת מצרים, היו מחמת האספסוף שהצטרף אלינו. [הם לא התגיירו לשם שמים, אלא להנצל מהמכות במצרים].

ולכן אמר ר' צדוק הכהן (ליקוטי מאמרים, דרוש לסיום התורה):
"כי העגל עשו ערב-רב שהם נקראים 'עמך', עמו של משה שהוא קיבלם, כי בני ישראל נקראים 'עם ה' ', שעיקר אמונתם בה' יתברך, רק משה הוא המלמדם לזה, וכפדגוג הַמְּגַדֵּל את בן המלך... אבל הערב-רב הם רק האמינו במשה, שראו נסים ונפלאות שעשה, ונקראים 'עַם משה' ולא 'עַם ה' '. **<u>כי לא ידעו את ה', כי הם גשמיים ואין משיגים רק דבר גשמיי נגלה ונראה למראית עין</u>**. ולכך אמרו 'כי זה משה האיש אשר העלנו' וגו' והוצרכו לתמונה אחרת שיאמינו בה. כי בלא תמונה נגלית-לעין לא היה מושג אצלם אמונה. כידוע דכנסת ישראל אמונה אתקריא וכמו שאמרו ז"ל (שבת צ"ז.) דבני ישראל מאמינים בני מאמינים, ואמונה היינו בדבר שאינו מוחש לעין. אבל הערב-רב אין להם השגה ואמונה רק בדבר מוחשי, ולכך האמינו רק במשה רבינו ע"ה **ואחר כך ביקשו תמונת להם, ועשה אהרן דמות שור 'אלה אלוהיך'".**

איסור עשיית פסל של אדם, יש מפרשים הסבורים שאסור אפילו לשם נוי, ולא מפני ע"ז. מסביר הרב אברהם קוק: כי האדם אינו הגוף, לא הפרצוף הגשמי חשוב כדי לזכור את מי מדובר בו, אלא אופיו, התנהגותו, מדותיו.

בימינו יש גם כן חלק מהעם שדבקים ב"פולחן האישיות". מאמינים במנהיג כאילו אם רק יגזור בפיו, הקב"ה מוכרח לקיים דברו. וזה אינו כן. שהרי בימי השואה היו הרבה צדיקים שהתפללו שיעצור הקב"ה את ההרג, ולא נענו. וכן בימינו יש הרבה צדיקים המתפללים לה' לבטל את ממשלת הרֶשַׁע, ואינם מצליחים בתפילותיהם. ועל זה אמר החפץ חיים (בספרו על התורה, בעריכת הרב שמואל גריינימן, פרשת בראשית עמ' יד) על אלו שבאו אליו שיברך אותם, ענה:

"צולע אחד פונה אל אדם אחר שגם הוא צולע, שיתמוך בו בהליכתו? צריכים לפנות ישירות אל הקב"ה!".

אמנם יש לשאול, הרי הודיעו לנו חז"ל כי "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" (תענית כג,א)? אבל שוברו בצידו. יש משנה אחרת "משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה" (סוטה מט,א) ומפרש רש"י "**בטוח בחשיבותו** ועושה מעשים מופלאים". ופירש הרב "תפארת ישראל" על המשנה (ס"ק סג) "בטלו אנשי מעשה, שיהיו גוזרים והקב"ה מקיים". כלומר מאז ואילך אין לנו צדיק עצום במדריגה כזאת שיכול במאמר פיו לבד תמיד לחולל נפלאות ושינוי הטבע [ולכן הוסיף רש"י: "בטוח בחשיבותו"] , הרי הוא מאלו שהתפללו 9 שעות בכל יום [ברכות ל ע"ב]. אלא שאר צדיקים, פעם הצליחו ופעם לא הצליחו. לכן יש לזכור, יש רק כתובת אחת לבקש משם ישועה – והוא הקב"ה!

בימינו יש הרבה הפונים אל הצדיק שיברך אותם ברפואה שלימה, אבל רש"י (בראשית כא, יז) בשם חז"ל אומר אחרת: "וישמע ה' את קול הנער - מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל".

ואין קושיא מהגמרא בבבא בתרא קטז,א "כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצלחכם ויבקש עליו רחמים" כי שם מדובר שהוא חולה כל כך עד שאינו יכול לרכז את מחשבותיו. כמו שהביא שם מהמקרא "מלאכי מות".

אמנם יש להקשות. הרי חז"ל כן שלחו את בניהם להתברך מפי צדיקים גדולים? (מועד קטן ט,א). יש לענות כי ודאי יש בזה סיוע והשפעה, אבל אינו דבר מוחלט שיועיל. ויש פעמים שהם מברכים, והברכה אינה מתקיימת, כי הקב"ה לא הסכים.

כשאדם בוחר לו רב להיות לו מורה דרך, העיקר הוא ללמוד ממנו תורה, לשמוע ממנו הנהגות תורניות. אבל בימינו יש המעריצים דמות מסוימת לא מפני מה שהוא מלמד, כי בכלל אינו מלמד, לא הלכות ולא עצות להתנהגות, כי אם מפני "שהוא בנו של...". כאילו הסגולה עוברת בירושה. והנה חז"ל אמרו במפורש

בכמה מקומות שהתורה אינה עוברת בירושה מאב לבנו. "והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירושה לך" (אבות ב,יב). וכן אמרו בנדרים (פא,א) שרובם של ת"ח אין בניהם תלמידי חכמים. וכן בסנהדרין (צו,א) "הזהרו בבני עמי הארץ, שמהם תצא תורה". ומהר"ל מסביר הענין.

כלומר, למנות מנהיג לציבור, צריכים לקבוע לפי ערך אישי, ולא מפני שהוא "בנו של...".

המעריצים אישיות נפלאה כי בידו לעשות מופתים ולהגיד עתידות, כבר אמר הרמב"ן (על דברים יג, ב) וכן הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה (מהד' מוסד הרב קוק, עמ' ה) כי המנחשים וחוזים בכוכבים חלק מהם מוכשרים להגיד עתידות. אף שלפעמים טועים בהגדותיהם. [ראו באינצקלופדיה העברית, כרך כח עמ' 414-416, ערך פַּרַפסיכולוגיה, אודות "תפיסה חוץ-חושית" וחקירות בענין התופעה].
-
גם כששואלים עצה, כאשר האדם נבוך ואינו יודע מה להחליט, אין לחשוב כי כל מה שאומר האישיות הנעלה הוא ברוח הקודש. קודם כל, כי חז"ל (יומא ט,ב) אומרים כי מאז חורבן בית ראשון פסקה רוח הקודש [פרט למקרים נדירים מאד מאד]. וצריכים לזכור דברי ר' חיים ולוז'ין (על אבות, פ"ב "מרבה עצה"). תשאל מהרבה יועצים כדי לשמוע זוויות שונות של תיקון המצב. אבל ההחלטה הסופית היא אך ורק אצלך, כי רק אתה המבין כל הפרטים של הבעיה המדוברת.

נחזור לענייננו. בזמן חטא העגל, הטעות היתה כי תלו כל בטחונם על אישיות מקסימה, על בעל יכולת חזקה. ולא כן הוא. הישועה בא אך ורק מידי הקב"ה.